

Глушицький Д. М.

КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ця стаття присвячена проблемі розмежування компетенції Європейського Суду Справедливості та Європейського Суду з прав людини. Аналізується думка ЄСС у справі Kremzov v. Republik Osterreich, сформульована на основі декількох попередніх справ. Висвітлюються різні позиції щодо визначення компетенції ЄСС у сфері захисту прав людини та щодо завдань ЄСС.

Рада Європи та Європейський Союз (далі ЄС) є основними регіональними організаціями в Європі, кожна з яких має певне правове джерело функціонування. У 1950 році країни-учасниці Ради Європи підписали фундаментальну Конвенцію про захист прав людини та основних свобод (далі Конвенція). У ній зазначається, що уряди, котрі підписали цю Конвенцію як члени Ради Європи, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, погодились на забезпечення загального і ефективного визнання проголошених у Декларації прав, їх захист і розвиток, забезпечення цих прав Високими Договірними Сторонами кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією [1]. Для забезпечення цих зобов'язань створюється Європейський Суд з прав людини (далі ЄСПЛ).

ЄС не є стороною цієї Конвенції, і тому Європейський Суд Справедливості (далі ЄСС) не може прямо застосовувати Конвенцію як частину законодавства ЄС. Однак він застосовує загальні принципи цього законодавства, які є однаковими для країн-учасниць. А Конвенція є частиною цих загальних принципів.

Європейський Суд Справедливості — це первинний юридичний орган ЄС, створений статтями 164—188 Римського договору. Головною функцією Суду є забезпечення відповідності закону інтерпретації та застосування Римського договору. Історично ЄСС мав вищу компетенцію в праві ЄС у процесі його застосування всередині ЄС, між його членами та індивідами. З часом цей орган став перевантаженим великою кількістю справ і було запропоновано створити вторинний суд, надавши йому частину повноважень ЄСС. Отже, в 1989 році було засновано Суд Першої Інстанції, якому було передано значну кількість справ і рішення якого мали дорадчий характер для ЄСС. Це створило можливість для основного суду сконцентрувати свою увагу на розвитку та висвітленні права ЄС.

Питання юрисдикції ЄСС регулюється статтями 177—183 Римського договору, якими встановлено три основні категорії повноважень цього органу: рішення, висновки та апеляційна юрисдикція щодо актів Суду Першої Інстанції.

І ЄСС, і ЄСПЛ виконують функцію нагляду. Особи до звернення в ці інстанції повинні вико-

ристати всі національні засоби захисту своїх прав чи положень ЄС. Лише виключне коло справ може ставитись на розгляд цих судів.

На жаль, в ЄС тепер не існує формальної декларації прав людини. Але в останні роки ЄСС вирішував дуже багато питань щодо захисту прав людини, до яких належали, зокрема, такі [2]:

ЄСС повинен був вирішувати питання чинності актів ЄС; коли таке питання постає перед ним, Суд має повноваження анулювати ці акти, якщо останні, на його думку, порушують основні права людини;

лише ЄСС може інтерпретувати положення законодавства ЄС; застосування права ЄС здійснюють національні суди країн-учасниць, але коли перед такими судами постає питання інтерпретації права ЄС, вони мають можливість звернутися до ЄСС; саме цей Суд дає пояснення щодо способів дотримання прав людини;

вирішення спорів між країнами-учасницями або між ними та органами ЄС також належить до виключної компетенції ЄСС; це включає контроль за виконанням країнами-учасницями своїх зобов'язань перед ЄС, однак не встановлено контрольних функцій ЄСС щодо ставлення до прав людини в країнах-учасницях, внутрішні порушення прав людини вирішуються на рівні ЄСПЛ;

особи, яким завдано шкоду актами ЄС, можуть вимагати її відшкодування перед ЄСС.

ЄСПЛ має інші завдання. Після вичерпання всіх національних засобів захисту прав людини особа може звернутися зі скаргою на свою державу до ЄСПЛ. Останній вирішує, чи мало місце порушення державою-членом своїх зобов'язань згідно з Конвенцією. ЄСПЛ виступає надзвичайним засобом захисту порушених прав людини в європейських країнах.

У 1997 році Австрійський Вищий Суд звернувся до ЄСС за попередньою думкою (preliminary ruling) у справі *Kremzov v. Republik Österreich* щодо визначення міри впливу рішень ЄСПЛ на країну-учасницю [3].

Під час вирішення цього питання ЄСС спирався на п'ять своїх попередніх рішень. Першим пунктом тут було те, що «основні права становлять невід'ємну частину загальних принципів права ЄС». У висновку *Opinion 2/94* [4] (RE the Accession by the Community to the European Human Rights Convention) ЄСС відзначив, що Конвенція має особливе значення, але ЄС не може вступати до неї без внесення значних поправок до Римського договору.

Другим питанням у відповіді Суду було те, що заходи, не сумісні з визнаними та гарантованими правами людини, також не є прийнятними у ЄС. На підтвердження цих положень Суд звернувся до справи 260/89 (*Elliniki Radiofonia*

Tileorassi Anonimi Etairia (ERT AE) & Another v. Dimotiki Etaria Pliroforissis & Sotirios Kouvelas & Another (ERT AE)) [5]. У цій справі Суд визнав, що норми права ЄС повинні тлумачитися відповідно до принципів, викладених в Європейській конвенції, коли питання, що розглядається, прямо стосується ЄС.

Третім пунктом аналізу ЄСС було те, що, коли питання виникають при застосуванні права Співтовариства, ЄСС повинен максимально сприяти національному суду діяти як у відповідності з правом ЄС, так і згідно з положеннями Конвенції. У справі *SPUC (Case 159/90 Society for the Protection OF Unborn Children Ireland Ltd (SPUC) v. Steven Grogan & Others (SPUC))* ЄСС дійшов висновку, що коли зміст спірного питання стоїть за межами права ЄС, то Суд не має повноважень давати настанови щодо тлумачення (interpretive guidance) [6].

Змістом четвертого висновку у справі було те, що теоретична можливість обмеження права на свободу пересування не створює достатнього зв'язку з правом Співтовариства, щоб виправдати застосування його положень. У справі, на яку посилався Суд (*Case 180/83, Hans Moser v. Land Baden-Württemberg (Moser)*), було визнано, що «чисто гіпотетичні» наслідки не є предметом позову та положення права ЄС не може бути використано для того, щоб добиватися застосування внутрішнього законодавства держави (Німеччини) [7].

А останнім аналітичним пунктом стало те, що покарання Кремзова стосувалося порушення національного права, а не права ЄС. Вчинені або задумані ним злочини (вбивство та незаконне володіння зброєю) стосувалися виключної сфери внутрішнього права, і скоєння або замах на скоєння яких не стосувалися права ЄС. Тут ЄСС послався на думку 1996 року (*Case C-144/95, Criminal Proceedings Against Jean-Louis Maurin*) [8]. ЄСС також визнав відсутність юрисдикції вирішувати питання, яке знаходилося у сфері виключно національного регулювання (непідписання поліцейного рапорту).

Після обговорення цих справ ЄСС дійшов висновку, що вирішення питання, чи є Конвенція складовою частиною права Співтовариства, не належить до сфери його повноважень та не охоплюється правом ЄС, а його юрисдикція не поширюється на справи, які не стосуються цього права.

Отже, у справі *Kremzov v. Republik Österreich* позивач вимагав включення до юрисдикції ЄСС вирішення питань захисту прав людини. Але ЄСС відмовився розширювати свою юрисдикцію, пояснивши це небезпекою втручання в юрисдикцію ЄСПЛ. Ця справа показала, що

зараз не існує чіткого визначення обсягів повноважень різних європейських органів, і саме тому ефективна робота ЄСС залежить від обов'язкового обмеження його компетенції виключно питаннями ЄС.

У наш час існують декілька різних думок щодо можливості обмеження юрисдикції ЄСС виключно тими питаннями, які прямо стосуються права Співтовариства. Перша позиція полягає в приєднанні ЄС до Конвенції з прав людини, що розглядається як найефективніший шлях для розвитку прав людини в ЄС. Згідно з другою позицією необхідним сьогодні є включення до Римського договору своєрідного білля про права (як у США). Існує також думка, що права людини вже досить вдало включено до ЄС через Статтю ¥ Договору про ЄС. І нарешті, можливо, ЄСС має обмежитись лише виключно питаннями права Співтовариства, а захист прав людини віднести до виключної компетенції ЄСПЛ.

Прихильники першої позиції передбачають ратифікацію Конвенції та внесення відповідних змін до Римського договору щодо доступу ЄСС до вирішення питань захисту прав людини [3]. Тут передбачається трирівнева система розгляду справ: спочатку індивід повинен вичерпати всі національні засоби захисту своїх прав, потім може апелювати до ЄСС, і лише після цього він отримує можливість звернення до ЄСПЛ як останньої ланки захисту прав людини. Але виникає багато незручностей. По-перше, ефективність рішень національних судів буде мінімізовано, тому що усі члени Ради Європи матимуть можливість звернутися до апеляційного суду (ЄСС). По-друге, може виникнути багато проблем через те, що ЄСС буде відповідальний за інтерпретацію іншого договору, що нині належить до повноважень ЄСПЛ. Прийняття ЄС до Конвенції значно збільшить навантаження ЄСС і

при цьому лише мінімально зменшить кількість справ, що розглядаються ЄСПЛ, тому що ці справи щодо захисту прав людини надходять сюди лише після розгляду в ЄСС. І, нарешті, незрозумілим залишиться питання можливості індивідів прямо звертатися до ЄСПЛ.

Друга теорія пропонує включити білля про права до Римського договору, а також заснувати інститут захисту прав людини для Співтовариства, забезпечуваний ЄСС [3]. Тут також можна знайти незручність. Надмірним буде створення подібного договору зі схожою сферою регулювання та юрисдикцією, якою вже володіє ЄСПЛ.

Згідно з третьою теорією права людини в Європі вже достатньо захищені положеннями Статті Р Договору про ЄС [9], що наближає Співтовариство до Конвенції [3]. Але тут спірним питанням залишаються межі залучення Конвенції до цієї статті. Стаття Р вимагає «поважати права людини, що гарантовані Європейською конвенцією». ЄСС буде зобов'язаний приходити до цього висновку у своєму рішенні в кожному окремому випадку.

Очевидно, найвигіднішою на даний момент залишається теорія, яка пропонує обмежувати компетенцію ЄСС виключно тими питаннями, які прямо впливають з Договору ЄС і охоплюються положеннями права Співтовариства. Доречним є виключення тих питань, які мають чисто національне значення для країн-учасниць і не стосуються права ЄС. ЄСС не повинен виступати додатковим верховним судом для кожної з держав-учасниць Договору ЄС. Завданням Суду має стати забезпечення впевненості в тому, що він не буде торкатися випадків, які стосуються виключно національного інтересу держав-учасниць. Компетенція цього Суду має бути обмежена і сконцентрована саме на запровадженні і реалізації права ЄС.

1. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод.
2. Human Rights Protection in Europe: The Court of Justice of the European Communities and the European Court of Human Rights. Report of the panel convened July 22, 1993.
3. *Erin McAlpin Eiselein. Kremzow v. Republic Osterreich: a case for excluding human rights issues from the jurisdiction of the European Court of Justice* // *Denver Journal of International Law and Policy*. — 1999. — V. 21. — P. 583—613.
4. *Opinion 2/94, RE the Accession by the Community to the European Human Rights Convention*, 1996 E.C.R. 1—1759. — C.M.L.R. — 1996. — V. 2. — P. 265.
5. *Case 260/89, Elliniki Radiofonia Tileorassi Anonimi Etairia (ERT AE) & Another v. Dimotiki Etaria Pliroforissis & Sotirios Kouvelas & Another*, 1991 E.C.R. 1—2925 (1991).
6. *Case 159/90, Society for the Protection OF Unborn Children Ireland Ltd (SPUC) v. Steven Grogan & Others*, 1991 E.C.R. 1—4685 (1991) 3 C.M.L.R. 849 (1991).
7. *Case 180/83, Hans Moser v. Land Baden-Wurttemberg*, 1984 E.C.R. 2539, (1984) 3 C.M.L.R. 720 (1984).
8. *Case C-144/95, Criminal Proceedings Against Jean-Louis Maurin*, 1996 E.C.R. 1—2909.
9. *Treaty on European Union (article F)*.

D. M. Glushytskyi

**JURISDICTION OF THE EUROPEAN COURT
OF JUSTICE AND EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
IN HUMAN RIGHTS PROTECTION**

This article is dedicated to settling the problem of defining the authority of European Court of Justice and European Court of Human Rights in human rights protection field. The article includes a detailed examination of the five cases the Court relied upon in reaching its decision in the Kremzov v. Republik Osterreich Case. Different positions in determining EC Jjurisdiction in human rights field are analyzed.